

PRACOWNICY Z UKRAINY NA POLSKIM RYNKU PRACY: SZANSE, WYZWANIA, ZAGROŻENIA

Streszczenie: Migracja we współczesnym świecie jest faktem. Ludzie przemieszczają się z powodów: ekonomicznych, społecznych, konfliktów zbrojnych. Skala migracji jest duża i ciągle narasta, choć pozostaje niższa niż rozmiary handlu i przepływy kapitału, za sprawą czego migracje mogą być postrzegane jako znaczący sposób na rozwój korzyści gospodarczych. Przez jednych jest traktowana jako naturalny rozwój sieci społecznych, globalizacja, przez innych przyjmowana z obawą i niepewnością. Od roku 2004, czyli od czasu wejścia Polski do Unii Europejskiej, obserwuje się wyraźny wzrost zainteresowania obywateli Ukrainy podjęciem pracy w Polsce. W niedalekiej przeszłości pracownicy z Europy Wschodniej głównie najmowali się do prac sezonowych, zajmując się rolnictwem, ogrodnictwem lub przy innych prostych pracach fizycznych, które nie wymagały kwalifikacji, znajomości języka czy też doświadczenia. Aktualność tematyki migracji z Ukrainy do Polski intensyfikuje trudna sytuacja polityczna i gospodarcza na Ukrainie, która szczególnie ujawniła się na początku 2014 roku, wiąże się ona także z pogarszającymi się warunkami życia. Nie bez znaczenia jest również szeroko pojęta globalizacja, poziom świadomości i odpowiedzialności młodych ludzi. W publikacji podjęto próbę wskazania szans i zagrożeń dla polskiego rynku pracy, jakie niesie ze sobą migracja obywateli Ukrainy do Polski.

Słowa kluczowe: rynek pracy, zatrudnienie, migracja, cudzoziemcy, emigranci, zezwolenia na pracę

UKRAINIAN EMPLOYEES ON THE POLISH LABOR MARKET. OPPORTUNITIES, RESTRICTIONS, RISKS

Summary: Migration in the contemporary world is a fact; people relocate due to military conflicts as well as economic and social reasons. The scale of migration is extensive and grows constantly, although it remains smaller than the volume of commerce and capital flow. Therefore, it can be perceived as a meaningful manner of developing economic benefits. Some people treat migration as a natural development of social networks, globalisation, others accept it with anxiety, fear and uncertainty. Since 2004, namely from the moment of Poland's integration into the European Union, one can observe a growing interest among the citizens of Ukraine in undertaking work in Poland. Until recently workers from Eastern Europe were em-

ployed for seasonal jobs within agriculture, horticulture and other simple physical jobs that did not require qualifications, language skills or experience. The validity of migration issues from Ukraine to Poland is intensified by a difficult political and economic situation in Ukraine, particularly visible since the beginning of 2014, and deteriorating living conditions. It is also significantly affected by broadly conceptualised globalisation as well as the level of awareness and responsibility of young people. The publication attempts to indicate opportunities and threats to the Polish labour market associated with the migration of Ukrainian citizens to Poland.

Key words: labour market, employment, migration, foreigners, emigrants, work permit

Wprowadzenie

Migracje ludności są zjawiskiem wielowymiarowym i niełatwym do wyjaśnienia. Łączą w sobie aspekty: psychologiczne, kulturowe, ekonomiczne, demograficzne, prawne i polityczne. Złożoność procesów migracji, zmienność w czasie, różnorodność następstw ekonomicznych, demograficznych, politycznych czy cywilizacyjnych powoduje trudności na wielu płaszczyznach rozważań, tak teoretycznych (np. związanych z przyjęciem jednoznacznej, akceptowalnej przez badaczy definicji migracji oraz teorii wyjaśniającej to zjawisko), jak i praktycznych (np. związanych z kształtowaniem zasad polityki migracyjnej).

Celem opracowania jest skoncentrowanie się na migracji zarobkowej z Ukrainy do Polski, jej przyczynach i poziomie atrakcyjności polskiego rynku pracy dla Ukraińców. Dzięki analizie danych statystycznych, dotyczących wydawanych zezwoleń na pracę oraz wykonywanej pracy w Polsce przez obywateli Ukrainy, podjęto próbę wskazania szans i zagrożeń, jakie niesie ze sobą migracja naszych wschodnich sąsiadów do Polski.

Migracje społeczeństwa niemal od zawsze były faktem powszechnym. Wędrowni ludności na dużą, niespotykaną dotąd, skalę pojawiły się jednak dopiero w XX i XXI wieku, stając się jedną z cech charakteryzujących współczesną, zglobalizowaną rzeczywistość. Transformacja ustrojowa, która miała miejsce po 1989 roku, spowodowała w Europie nowy etap migracji w wielu krajach. Wzrost mobilności mieszkańców Unii Europejskiej przypadł wraz z nastaniem zwiększonych możliwości przemieszczania się ludności, będących skutkiem stworzenia jednolitego, otwartego rynku europejskiego, którego jednym z elementów jest swoboda przepływu osób¹, stanowiącą, obok swobód przepływu towarów, usług i kapitału, jedną z najważniejszych zasad integracji europejskiej. Problem migracji zarobkowej dotyka rynki większości państw Unii Europejskiej. W ostatnim czasie w europejskiej debacie publicznej szczególnie często jest podejmowany temat dotyczący migrantów – migracji zarobkowej². Jest to o tyle uzasadnione, że rok temu (w 2016 roku) Europa musiała poradzić sobie z kryzysem migracyjnym, będącym następstwem konfliktów w Afryce i na Bliskim Wschodzie. Szacuje się, że do Europy przybyło wiele milionów ludzi. Zachęceni wysokimi zasiłkami socjalnymi zdążyli głównie do Niemiec, w efekcie czego państwo to przyjęło najwięcej migrantów. Według Federalnego Urzędu Statystycznego, na przełomie 2015 i 2016 roku migracja objęła 1,1 mln osób³. Dokładna ich liczba jest trudna do określenia, ale należy przyjąć, że jest to około miliona osób. Wobec napływu emigrantów, liczonego na napływ „taniej siły roboczej”, jednak okazuje się, że

¹ *Wersja skonsolidowana Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (pol.)*, eur-lex.europa.eu. (data wejścia: 12.08.2017).

² K. Borońska-Hryniewiecka, K. Dudzińska, P. Kugiel, P. Matusz-Protasiewicz, S. Płóciennik, K. Rękawek, P. Sasnal, T. Żornaczuk, *Niekontrolowane migracje do Unii Europejskiej – implikacje dla Polski*, Warszawa 2015.

³ *Statistisches Bundesamt, Finanzen und Steuern*, Fachserie 14 Reihe 9.2.2.

znaczący ich odsetek nie podejmuje pracy i nie zasila rynku. Nie umiając odnaleźć się na europejskich rynkach, wybierają oni rozwiązanie o wiele dla nich korzystniejsze – czerpią pieniądze z gwarancji socjalnych oferowanych przez poszczególne państwa. Jest to zasadniczy problem, ponieważ w związku z zaistniałą sytuacją zobowiązania socjalne urosły tak znacząco, że gospodarki zamiast rozwijać się, notują regres⁴.

Ekonomiści w badaniach nad zjawiskiem migracji koncentrują się na czynnikach gospodarczych, wpływających na decyzję o migracji. U źródeł ekonomicznej teorii migracji leży przekonanie sformułowane po raz pierwszy już w 1932 roku przez J. Hicksa, który w pewnym stopniu opierał się na wnioskach wynikających z pism A. Smitha. Hicks stwierdził, że: „różnicowanie korzyści ekonomicznych netto, głównie zaś różnicowanie płac, to główna przyczyna migracji”⁵, dając podstawy jednej z najbardziej wpływowych szkół w badaniach migracji. Za najwcześniej stworzoną uznaje się teorię klasyczną, w której przez migracje rozumie się wynik przepływu pracowników na rynku pracy. Migracje są tu rozpatrywane jako środek osiągnięcia równowagi ekonomicznej, gdzie migrant przedstawiany jest jako czynnik równoważący rynki pracy⁶. Klasyczna teoria migracji jest przedmiotem krytyki badaczy zajmujących się wyjaśnianiem procesów migracyjnych ludności. Jednym z zarzutów jest określenie migracji jako procesu całkowicie pozytywnego dla obu stron. Zgodnie z teorią, w dłuższym okresie nie ma bowiem przegranych i zwycięzców. W teoriach definiowanych kilka lat później zwraca się uwagę na negatywne skutki, do jakich prowadzą migracje ludności. Krytyce są także poddawane niemożliwe do spełnienia w rzeczywistości założenia, takie jak np. kompletna wiedza migranta o możliwych do osiągnięcia korzyściach czy też posiadanie przez pracowników jednakowych kwalifikacji i potrzeb⁷.

Próbie przybliżenia teorii klasycznej do rzeczywistości podjęto tworząc neoklasyczną teorię migracji. W ujęciu makroekonomicznym zakłada ona, iż ruchy migracyjne stanowią proces kompensujący różnicowanie wysokości płac, wynikające z istniejących różnic w wielkości popytu i podaży pracy. Różnicowanie wysokości płac skutkuje przemieszczaniem się czynników produkcji, w tym siły roboczej do kraju, gdzie występuje jej niedobór i niższe zarobki. Zgodnie z teorią neoklasyczną, w następstwie ruchów migracyjnych obfitość zasobów pracy w krajach dotychczas w nią bogatych spada, czego konsekwencją jest wzrost przeciętnego wynagrodzenia w tych krajach, natomiast w krajach, do których napłynęli migranci i doszło do zwiększenia podaży pracowników za sprawą dzia-

⁴ Por. O. W. Winkler, *Interpreting Economic and Social Data: A Foundation of Descriptive Statistics*, wyd. London-New York 2013, s. 165-183.

⁵ J. Hicks, *The Theory of Wages*, MacMillan, London 1932, s. 76.

⁶ G. Olsson, *Distance and human interaction. A migration study*, *Geografiska Annaler*, vol. 47, ser. B, no.1, 1965, s. 3-43.

⁷ J. Cabańska, *Znaczenie imigracji w kształtowaniu dynamiki ludności krajów Unii Europejskiej*, „*Studia Oeconomica Posnaniensia*”, nr 12, Poznań 2013, s. 24-39.

łania sił popytu i podaży, poziom płacy zostaje obniżony. Zasoby pracy w ogólnym rozrachunku wyrównują się⁸.

Polska a cudzoziemcy

Polska – jak dotychczas – nie przyjęła emigrantów z Syrii, czy jednak dzięki temu polski rynek pracy jest wolny od cudzoziemców? Odpowiedź brzmi nie. Okazuje się, że ruchy migracyjne w Polsce można było zaobserwować już w momencie transformacji ustrojowej, tj. po roku 1989. W wyniku wzmiankowanych przemian zliberalizowano zasady odnoszące się do wjazdu i pobytu cudzoziemców na terenie Polski. W efekcie, w stosunkowo krótkim czasie nasz kraj stał się miejscem zarówno docelowym, jak i tranzytowym dla licznych grup migrantów. W tamtym czasie w przytłaczającej większości byli to obywatele byłego Związku Radzieckiego, jak również Romowie.

Wnioski z badań empirycznych dla innych krajów sugerują, że na obecnym etapie tego zjawiska wpływ imigracji do Polski zarówno na płace, jak i na zatrudnienie (i bezrobocie) powinien być pomijany. W porównaniu z innymi krajami rozwiniętymi, uczestnictwo w rynku pracy osób urodzonych poza granicami Polski jest wciąż niewielkie: nawet przy zawyżonych szacunkach mowa o maksymalnie kilku procentach pracowników, podczas gdy odsetek ten od lat dziewięćdziesiątych przewyższa 10% w Wielkiej Brytanii, we Francji, Włoszech czy w Hiszpanii (porównywalne dane sprzed spowolnienia okresu globalnego gospodarczego oraz zaostrzenia kryzysu humanitarnego dotyczą Bliskiego Wschodu i niektórych państw Afryki). W krajach o dużej tradycji otwarcia na imigrację, jak np. w Kanadzie czy USA, odsetek ten przekracza 20%⁹.

Chronologicznie rzecz ujmując, kolejne duże zainteresowanie przyjazdem do Polski wśród cudzoziemców można odnotować od 2008 roku. Dla lepszego zobrazowania warto odwołać się do danych. Według stanu na koniec 2011 roku, 100 298 cudzoziemców posiadało ważne karty pobytu. To jest o 3 218 więcej niż w 2010 roku oraz o 7 724 więcej jak w roku 2009. Ponadto, najwięcej, gdyż aż 30%, wydano obywatelom Ukrainy. Tylko w 2011 roku zezwolenie na zatrudnienie w Rzeczypospolitej otrzymało łącznie 40 808 cudzoziemców, co w stosunku do 2010 roku stanowiło wzrost o przeszło 3 600 osób. Należy dodać, że w celu wykonywania pracy zostało wydanych 209 577 wiz, z czego przeszło 93% otrzymali obywatele: Ukrainy, Białorusi i Rosji¹⁰. Mając na uwadze powyżej opisaną pers-

⁸ J. Cabańska, *Uwarunkowania migracji ludności na jednolitym rynku europejskim na przykładzie nowych państw członkowskich Unii Europejskiej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań 2015.

⁹ *Raport NBP – Kwartalny raport o rynku pracy w I kw. 2016 r.*, nr 1, Narodowy Bank Polski, Warszawa 2016.

¹⁰ Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, Departament Polityki Migracyjnej, *Polityka migracyjna Polski – stan obecny i postulowane działania*, Dokument przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 31 lipca 2012 roku.

pektywę, łatwo można uchwycić fakt, iż Ukraińcy od dawna stanowili znaczący odsetek cudzoziemców pracujących na terenie Polski. Celem tego opracowania będzie próba odpowiedzi na pytanie, jaki wpływ mają migranci z Ukrainy na polski rynek pracy? Czy jest to szansa dla rodzimego rynku pracy, czy przeciwnie – zagrożenie? Temat ten wpisuje się w ogólną debatę nad rolą cudzoziemców w rozwoju lokalnych rynków pracy, służy również podjęciu ważnego i aktualnego zagadnienia związanego z wpływem konfliktu ukraińskiego na gospodarkę, jednak nie samej Ukrainy, ale kraju ościennego.

Aby móc odpowiedzieć na postawione powyżej pytania, konieczne jest odwołanie się do konfliktu na Ukrainie, który trwa nieprzerwanie od kwietnia 2014 roku. Wówczas zostało zapoczątkowane zbrojne wystąpienie separatystów (wspieranych dodatkowo przez rosyjską armię i rosyjskie siły specjalne), którzy nieprzerwanie dążą do oddzielenia obwodu donieckiego i ługańskiego od terytorium ukraińskiego. Było to bezpośrednie następstwo marcowych prorosyjskich wystąpień oraz tzw. kryzysu krymskiego, które miały miejsce po rewolucji Euro-majdanu. Warto dodać, że Polska pozostaje niekwestionowanym sojusznikiem Ukrainy, reprezentując jej interesy na forum europejskim. Taka postawa naszego kraju pozytywnie oddziałuje na migrację Ukraińców do Polski, którzy szukają na terenie tego państwa zatrudnienia. Jest to o tyle istotne, że Ukraina znalazła się w dość trudnym położeniu – na jej terytorium toczy się bowiem wojna, określana jako wojna hybrydowa. Ma to niewątpliwie wpływ na gospodarkę tego państwa, tym samym na rynek pracy. Obszar przemysłowy Ukrainy jest zrujnowany, bardzo dotkliwie odczuwalne dla gospodarki ukraińskiej jest zablokowanie handlu z Rosją oraz znacząca dewaluacja narodowej waluty – hrywny, jak również ciągłe wahania jej kursu. Bez wątpienia, czynniki te nie sprzyjają rozwojowi gospodarczemu kraju, przeciwnie – pogłębiają tylko zapaść. W perspektywie tak znaczącej niepewności wielu Ukraińców decyduje się na wyjazd do Polski, jako najbliższego kraju wchodzącego w skład Unii Europejskiej, kraju oferującego poprawę dotychczasowego bytu.

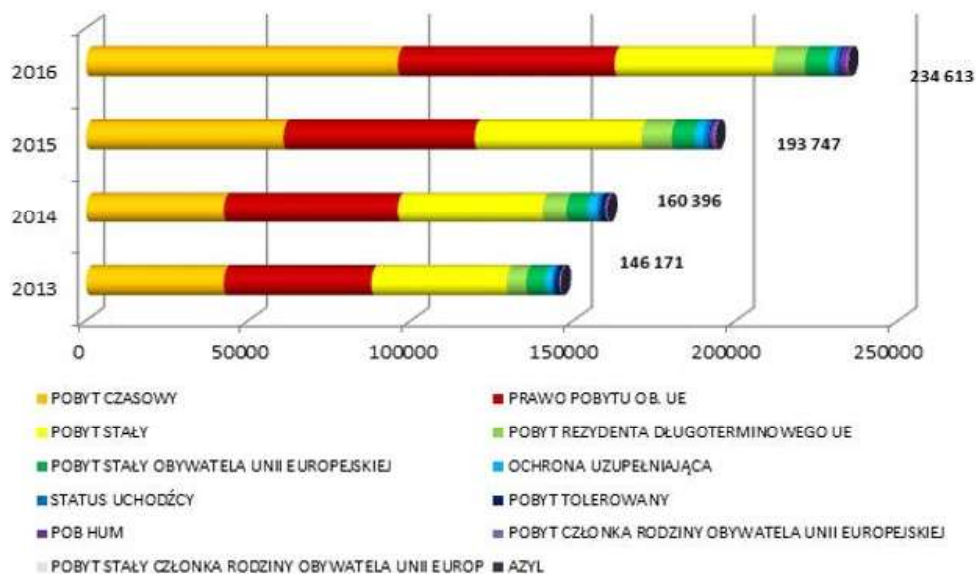
Wpływ migracji na polski rynek pracy

W kontekście przeprowadzonych powyższej rozważań można postawić dość zasadne, lecz ogólne pytanie – jak fakt wzmożonej migracji w Europie wpływa na polski rynek pracy? Aby na nie odpowiedzieć, konieczne jest odwołanie się do statystyk, na podstawie których będzie możliwe lepsze i pełniejsze uchwycenie skali zjawiska.

Według danych Urzędu do spraw Cudzoziemców, w ciągu ostatnich trzech lat liczba cudzoziemców, którzy posiadają ważne dokumenty uprawniające do pobytu w Polsce (m.in. zezwolenie na pobyt czasowy lub stały) wzrosła o blisko 90 tys. osób (o 61%) – ze 146 tys. do ponad 234 tys. Najlicniejszą grupę stanowią

obywatele Ukrainy. Dane nie uwzględniają osób przebywających w Polsce na podstawie wiz¹¹.

Wykres 1.
Liczba osób, które posiadały ważne dokumenty potwierdzające prawo pobytu na terytorium RP w dniu 1 lipca (2013-2016)

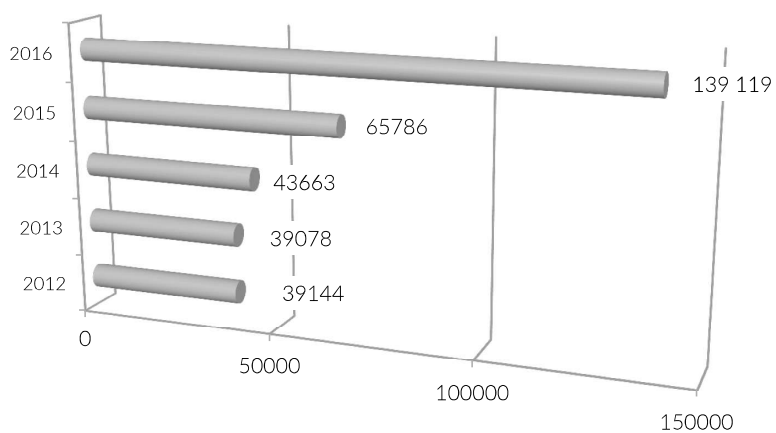

Źródło: Urząd do spraw Cudzoziemców, www.udsc.gov.pl/ponad-234-tys-cudzoziemcow-z-prawem-pobytu-w-polsce/ (data wejścia 01.05.2017)

Na podstawie danych można stwierdzić, że liczba zezwoleń na pracę wydanych w Polsce z roku na rok rośnie. Można uznać, że jest to kontynuacja trendu utrzymującego się od 2008 roku. Odpowiednio ciekawym spostrzeżeniem wydaje się to, że w 2015 roku udział cudzoziemców w polskim rynku pracy wzrósł o przeszło 50%. Aby dowiedzieć się, z czego wynika tak znaczący wzrost, warto poddać analizie, jak na tle ogólnej liczby zezwoleń plasują się te wydawane obywatelom Ukrainy.

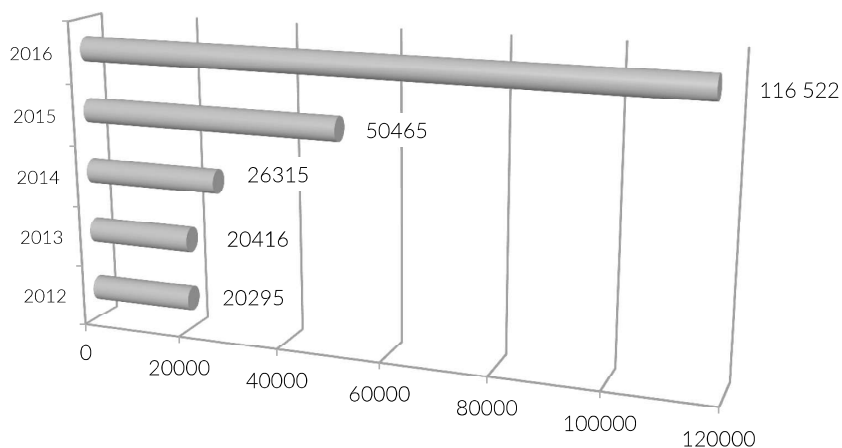
¹¹ Urząd do spraw Cudzoziemców, www.udsc.gov.pl/ponad-234-tys-cudzoziemcow-z-prawem-pobytu-w-polsce/ (data wejścia 01.05.2017)

Wykres 2.
Cudzoziemcy liczba wydanych zezwoleń na pracę w Polsce, w latach 2012-2016

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, www.mpips.gov.pl/analizy-i-raporty/cudzoziemcy-pracujacy-w-polsce-statystyki (data wejścia: 09.08.2017).

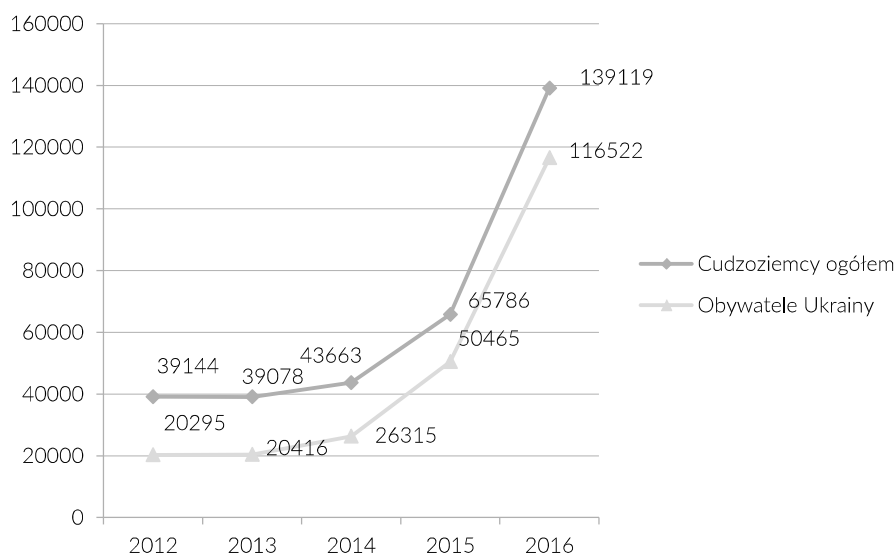
Wykres 3.
Polska – całkowita liczba zezwoleń na pracę wydanych, dla obywateli ukraińskich, w latach 2012-2016

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, www.mpips.gov.pl/analizy-i-raporty/cudzoziemcy-pracujacy-w-polsce-statystyki, (data wejścia: 09.08.2017)

Można zauważyć, że udział obywateli Ukrainy w ogólnej liczbie zezwoleń na pracę w Polsce jest znaczący. Szczególny wzrost był obserwowany właśnie w 2015 roku. Dane za 2016 rok pozwalają stwierdzić, że udział Ukraińców w rynku pracy jeszcze wzrósł i mógł wynieść około 116 tys. osób. Warto dodać, że jest to szacunek sformułowany na podstawie oficjalnych danych. Oddzielną kwestią pozostaje sprawa pracujących w tzw. szarej strefie. Na wykresie 4. zestawiono powyższe informacje celem lepszego ich zobrazowania.

Wykres 4.
Zestawienie porównawcze zezwolenia na pracę cudzoziemców w latach 2012-2016, w odniesieniu do całkowitego udziału obywateli Ukrainy

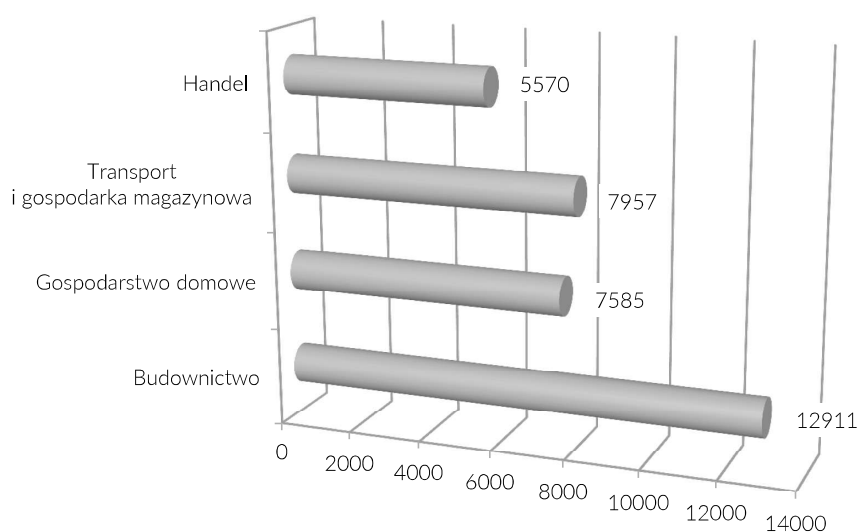
Źródło: opracowanie własne na podstawie: Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, www.mpips.gov.pl/analizy-i-raporty/cudzoziemcy-pracujacy-w-polsce-statystyki, (data wejścia: 09.08.2017)

Na przełomie lat 2012-13 udział Ukraińców w ogólnej liczbie zezwoleń na pracę wydawanych dla cudzoziemców był pozycjonowany w okolicach połowy liczby całkowitej. W kolejnych latach szybko i zdecydowanie rósł. W 2015 roku ich udział sięgnął 76,7% ogółu. W efekcie wyraźnie narodowość ukraińska była najczęściej podejmującą zatrudnienie na terenie Polski. Dane za 2015 rok jasno uwydatniają, jaki wpływ na migrację ma konflikt zbrojny na terenie Ukrainy. Dane za 2016 rok jednoznacznie pokazują, że liczba Ukraińców w tym roku uległa

podwojeniu – w odniesieniu do 2015 roku. W stosunku do 2014 roku był to zatem wzrost rzędu 300-400%.

W tym miejscu można postawić pytanie dotyczące miejsc czy też branż, które najczęściej są wybierane przez obcokrajowców, a przy takim udziale nacji ukraińskiej można te dane odnieść do tejże populacji.

Wykres 5.
Statystyka branżowa zezwolenia na pracę cudzoziemców wydane w 2015 roku

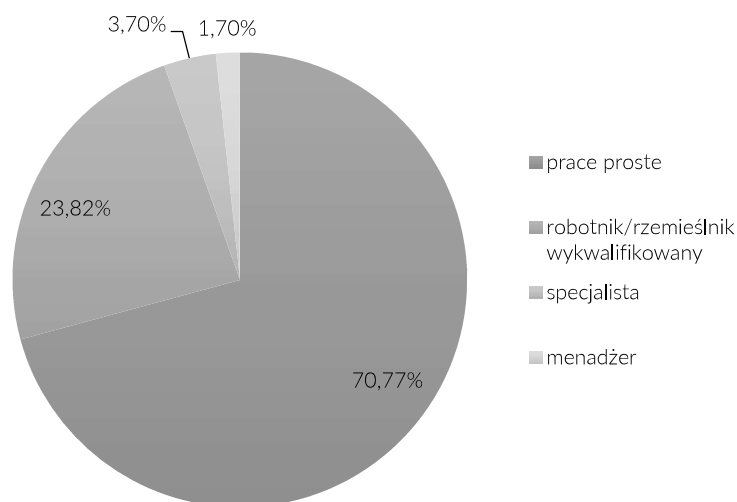

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, www.mpips.gov.pl/analizy-i-raporty/cudzoziemcy-pracujacy-w-polsce-statystyki, (data wejścia: 09.08.2017)

Na podstawie powyższego zestawienia należy stwierdzić, że do zawodów najczęściej podejmowanych przez obywateli Ukrainy można zaliczyć:

- glazurników,
- kierowców,
- kierowców ciągników,
- kierowców samochodów ciężarowych,
- pomoce domowe,
- robotników budowlanych,
- spawaczy,
- tynkarzy,
- zbrojarzy.

Wykres 6.
Rodzaj pracy wykonywanej przez obywateli Ukrainy w Polsce

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Obywatele Ukrainy pracujący w Polsce – raport z badania*. Departament Statystyki Narodowego Banku Polskiego, Warszawa 2016.

Jak wynika z badania NBP, Ukraińcy najczęściej (ponad 70%) podejmowali zatrudnienie przy prostych pracach, które nie wymagają wykształcenia, takich jak: sprzątanie, zbieranie owoców czy też pomoc w usługach gastronomicznych, oraz jako robotnicy, czyli głównie przy pracach fizycznych – budowlanych, przemysłowych.

Uzupełnianie braków zatrudnienia, jak również osiągnięcie innych korzyści ekonomicznych bezpośrednio związanych np.: z obniżką kosztów pracy, większą dyspozycyjnością, wydajnością czy jakością pracy to podstawowe przyczyny zatrudniania migrantów przez polskich przedsiębiorców. Pracodawcy zgodnie twierdzą, że Ukraińcy dużo pracują, nie chorują i zależy im na pracy. Przesłanki zatrudniania migrantów z za wschodniej granicy są wielowymiarowe i przede wszystkim zależą od: branży, wielkości, lokalizacji firmy. Zmieniają się także w zależności od: sytuacji na rynku pracy, poziomu bezrobocia, a zarazem wsparcia państwa dotyczącego zatrudniania obcokrajowców. Natomiast wielokrotne badania wskazały, że wśród przedsiębiorców nie wystąpiła sytuacja zatrudnienia migranta na określone stanowisko, w przypadku gdy o zatrudnienie na to stanowisko ubiegał się pracownik polski o takich samych kompetencjach i kwalifikacjach.

Pracownicy z Ukrainy na polskim rynku pracy – szanse i zagrożenia

Dzięki dotychczasowej analizie można sformułować wstępne spostrzeżenia. Po pierwsze, udział cudzoziemców w sektorze polskiego rynku pracy stale rośnie. Po wtóre, znaczący odsetek wszystkich cudzoziemców pracujących w Polsce stanowią obywatele Ukrainy. Odsetek ten, w związku z zapaścią gospodarczą będącą następstwem działań wojennych, będzie jeszcze zwiększał się, umacniając narodowość ukraińską na pozycji lidera liczby cudzoziemców pracujących w Polsce. Panuje opinia, że obywatele Ukrainy zabierają miejsca pracy Polakom, lecz w rzeczywistości starają się oni zwykle o prace, których nie chcą podejmować mieszkańcy Polski. Przeprowadzona analiza danych, uwydatniła fakt, iż Ukraińcy najczęściej są zatrudniani na budowach, w branży transportowej oraz w gospodarstwach domowych, czyli tam, gdzie jest deficyt rodzimych pracowników.

Spadek liczby osób w wieku produkcyjnym w Polsce, jak również obniżony wiek emerytalny powoduje, że w Polsce jest zagrożony m.in. system emerytalny. Otwarcie się na imigrantów, którzy będą legalnie zatrudnieni, czyli będą płacić podatki oraz odprowadzać składki ZUS, może być częściowym i doraźnym rozwiązaniem tego problemu. Kluczowym aspektem jest także to, że Ukraińcy są bliżsi Polakom pod względem społecznym i kulturowym niż mieszkańcy Bliskiego Wschodu. Nie istnieje przepaść obyczajowa, która mogłaby znacząco utrudniać współpracę. Należy wspomnieć o aspekcie gospodarczym. Migranci z Ukrainy, zarabiając w Polsce, również je wydają. W 2015 roku Ukraińcy kupili w Polsce 3 754 mieszkania i 1 417 lokali użytkowych. To o 15,9% więcej niż rok wcześniej i o 20,6% więcej niż w 2013 roku. W latach 2014-2015 powierzchnia lokali kupowanych przez Ukraińców w Polsce wzrosła o 89,5%.

Natomiast zagrożeniem dla polskiego rynku pracy może być masowy napływ obywateli z Ukrainy do Polski, który może negatywnie wpłynąć na gospodarkę, czyli skutkować: wzrostem szarej strefy, spadkiem wysokości wynagrodzenia ze względu na konkurencję z imigrantami czy też nawet wzrostem bezrobocia. Istnieje obawa, że imigracja Ukraińców do Polski naruszy rynek pracy, przyczyniając się do pogorszenia warunków zatrudnienia w rozległych gałęziach gospodarki, szczególnie pracowników niewykwalifikowanych. Polska jest krajem dość jednolitym etnicznie i narodowo, w wielu przypadkach również homofobicznym, dlatego też prawdopodobnie powstają konflikty na tle narodowościowym. Jest to problem: ekonomiczny, cywilizacyjno-kulturowy i polityczny.

Aktualnie Polska jest w trakcie wprowadzania zmian legislacyjnych, które jeszcze ułatwią i rozszerzą dostęp do rynku pracy dla cudzoziemców¹². W rezulta-

¹² Zob. *Projekt rozporządzenia Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej w sprawie państwu, do których obywateli stosuje się niektóre przepisy dotyczące zezwolenia na pracę sezonową oraz przepisy dotyczące zezwolenia na pracę krótkoterminową*, *Projekt rozporządzenia Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej w sprawie podklas działalności według klasyfikacji PKD, w których wydawane są zezwolenia na pracę sezonową cudzoziemca*; *Projekt rozporządzenia Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej w sprawie wydawania zezwolenia na pracę cudzoziemca*; *Projekt rozporządzenia Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki*

cie proponowane zmiany mogą przełożyć się na zwiększony poziom zatrudnienia obcokrajowców, jak również na dłuższy (okresowo) czas ich pracy. Fakt ten może być z jednej strony postrzegany jako aspekt pozytywny (szansa dla rynku pracy), który może oddziaływać na pobudzenie popytu na pracę w Polsce. Z drugiej strony jest możliwe, że udział taniej siły roboczej z Ukrainy wpłynie na obniżenie płac w obrębie danego zawodu czy też szerzej – całej branży (zagrożenie dla rynku pracy). To z kolei może wiązać się z brakiem stabilności zatrudnienia dla rodzimych, polskich pracowników¹³.

W ramach niniejszego opracowania został podjęty temat określenia dokładnej liczby cudzoziemców zatrudnionych w Polsce. Jest to zadanie względnie złożone, ponieważ nie ma całościowych informacji dotyczących zatrudnionych w tzw. szarej strefie. Analiza danych oraz literatury przedmiotu pozwala sądzić, że liczba ta może oscylować nawet w granicach 100-300 tys. osób¹⁴, stąd pominięto próbę jednoznacznego ustalenia całkowitej liczby pracujących w Polsce Ukraińców. Mimo to można założyć, że jest to liczba dość znacząca, która w perspektywie kolejnych lat będzie zwiększała się. Według Ukraińskiego Centrum Analitycznego, oficjalnie w Polsce pracuje 1,2 mln Ukraińców¹⁵. Szacuje się, iż w Polsce będzie około 2 mln pracowników pochodzenia ukraińskiego do końca 2017 roku. Należy jednak pamiętać, iż Polska w wielu przypadkach jest krajem tranzytowym, np. do Niemiec.

Analiza struktury zatrudnienia cudzoziemców w Rzeczypospolitej, według typów zezwoleń, wskazuje na to, że w Polsce dominują zezwolenia typu A¹⁶ (około 92% wszystkich wydanych zezwoleń). To z kolei oznacza, że na tyle miejsc pracy oferowanych przez pracodawców nie znaleziono chętnych Polaków¹⁷. Można zatem stwierdzić, że Ukraińcy są swoistym uzupełnieniem niedoborów na polskim rynku pracy w poszczególnych branżach polskiej gospodarki. Jeśli jednak

Společnej zmieniającego rozporządzenie w sprawie wysokości wpłaty dokonywanej w związku ze złożeniem wniosku o wydanie zezwolenia na pracę cudzoziemca; Projekt rozporządzenia Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej zmieniającego rozporządzenie w sprawie przypadków, w których powierzenie wykonywania pracy cudzoziemcowi na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej jest dopuszczalne bez konieczności uzyskania zezwolenia na pracę; Projekt ustawy o zmianie ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy oraz niektórych innych ustaw, www.mpips.gov.pl, (data wejścia: 30.05.2017).

¹³ J. P. Smith, B. Edmonston, *The New Americans: Economic, Demographic and Fiscal Effects of Immigration*, National Academy Press, Washington 1997, s. 135-139.

¹⁴ Por. P. Kaczmarczyk, *Cudzoziemscy pracownicy w Polsce – skala, struktura, znaczenie dla polskiego rynku pracy*, [w:] *Polityka migracyjna jako instrument promocji zatrudnienia i ograniczania bezrobocia*, P. Kaczmarczyk, M. Okólski (red.), Ośrodek Badań nad Migracjami Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2008.

¹⁵ A. Solodko, A. Fitisova, *Ukrainians seek asylum in the eu: real refugees or economic migrants?* <https://cedos.org.ua/en/migration/ukraintsi-prosiat-prytulok-u-yes-spravdi-bizhentsi-chy-ekonomichni-mihranty#> (data wejścia: 09.08.2017).

¹⁶ Dotyczy cudzoziemca wykonującego pracę na terytorium Polski na podstawie umowy z podmiotem, którego siedziba lub miejsce zamieszkania albo oddział, zakład lub inna forma zorganizowanej działalności znajduje się na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

¹⁷ D. Kałuża-Kopias, *Imigranci na polskim rynku pracy według statystyk MPiPS*, „Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach”, 2016, nr 258, s. 17-28.

zestawić sektory gospodarcze, w których w szczególności są zatrudniani Ukraińcy, to ocena wpływu na polski rynek pracy nie jest już jednoznaczna. Z jednej strony występuje bezsprzeczna zależność między zatrudnieniem cudzoziemców, a tempem rozwoju gospodarczego (zwłaszcza w przypadku tych konkretnych branż, np. budownictwa)¹⁸. Warto zauważyć, że Ukraińcy w głównej mierze pracują na regionalnych rynkach pracy, odznaczających się największym tempem wzrostu gospodarczego (Mazowsze, Wielkopolska). Fakt ten uwierzytelnia stwierdzenie, że szybki rozwój poszczególnych gałęzi gospodarki przekłada się na zwiększenie zapotrzebowania na pracowników. Z drugiej strony przytoczone dane wskazują na znaczący udział Ukraińców w pracach sezonowych, np. w rolnictwie, inaczej rzecz ujmując, w zajęciach, które nie wymagają od pracujących zbyt wysokich kwalifikacji¹⁹. Zestawiając te informacje ze statystycznie najwyższym poziomem bezrobocia wśród osób z najniższymi kwalifikacjami i wykształceniem, można przypuszczać, że zatrudnienie Ukraińców w drugorzędym sektorze wynika z dwóch powodów. Po pierwsze, są oni tańsi w porównaniu z rodzimymi pracownikami (niższe koszty zatrudnienia), po drugie, Polacy bardzo często – z uwagi na ciężkie jej warunki – nie są zainteresowani pracą, która dodatkowo jest połączona z niskimi zarobkami oraz niskim prestiżem społecznym. Skłania to do konkluzji, iż prace wykonywane przez Ukraińców są najczęściej mało atrakcyjne dla polskich pracowników, a obcokrajowcy uzupełniają raczej niedobory w zatrudnieniu niż stanowią realną konkurencję dla polskich pracowników. Zatrudnianie obcokrajowców wiąże się ze wzrostem popytu na pracę, a nie zastępowaniem pracowników krajowych zagranicznymi. Skala i rozwój migracji ukraińskiej do Polski będą zależały przede wszystkim od postępujących lub regresywnych zmian systemowych, zwłaszcza o charakterze gospodarczym. To trendy ekonomiczne zdecydują o tym, na ile Polska nadal będzie postrzegana jako państwo atrakcyjne dla migrantów zarobkowych. Nie należy zatem spodziewać się dużego i nagłego wzrostu migracji osiedleńczej z Ukrainy do Polski, jeśli przynajmniej częściowo ustabilizuje się sytuacja na Ukrainie.

Podsumowanie

Po dwóch dekadach transformacji ustrojowej w Polsce migracje zagraniczne nie odgrywają kluczowej roli w polskim społeczeństwie, przede wszystkim z uwagi na stosunkowo niewielką ich skalę. Jednak, zwłaszcza w ostatnich latach, bardzo wyraźnie wzrosło ich znaczenie dla polskiego rynku pracy. Biorąc pod uwagę prognozowane zmiany struktury demograficznej Polski, a także przewidywane zmiany społeczno-ekonomiczne, można założyć, że tendencja ta będzie utrzymywać się. W niedługim czasie Polska może potrzebować istotnego wzmocnie-

¹⁸ Por. K. Wysińska, Z. Karpiński, *Ekonomia imigracji – imigranci na polskim rynku pracy*, „Analizy. Raporty. Ekspertyzy”, 2011, nr 6, s. 3-29.

¹⁹ Por. K. Iglicka, *Ethnic Division of Emerging Foreign Markets During the Transition Period in Poland*, „Europe-Asia Studies”, 2000, nr 7, s. 1237- 1255.

nia podaży pracy. W tej perspektywie znaczącą rolę mogą odegrać cudzoziemcy, w szczególności Ukraińcy – jako najliczniejsza i stosunkowo „tania” grupa obcokrajowców podejmująca pracę na terenie Polski. W tym kontekście zmiany w procedurze dostępu do polskiego rynku pracy mogą wpłynąć na zwiększony w nim udział ukraińskich pracowników. To zarówno szansa, jak i wyzwanie, przed którym staje obecnie Polska. Jest to zarazem odpowiedź na jedno z pytań postawionych we wstępie. Odpowiedź na drugie z nich jest dość oczywista – konflikt ukraiński spowodował bowiem drastyczny wzrost liczby Ukraińców legalnie pracujących na terenie Polski, co prawdopodobnie przełożyło się na wzrost gospodarczy. Na podstawie przedstawionych informacji można zaobserwować, że polski rynek pracy jest atrakcyjny dla obywateli Ukrainy. Potwierdzają to dane statystyczne dotyczące struktury i warunków zatrudnienia imigrantów z Ukrainy.

Trudno jest oszacować liczbę pracujących, a niezarejestrowanych Ukraińców, lecz wskazano, że w równej mierze ich liczba, jak i ich wkład zaczyna być istotny gospodarczo. W związku z tym, polska polityka migracyjna powinna być w większym stopniu podporządkowana prymatowi rynku pracy i jego potrzebom. Udział stosunkowo taniej siły roboczej z Ukrainy na polskim rynku pracy należy traktować głównie jako szansę jego rozwoju. Jednak fakt ten nie może przesłonić potrzeby prowadzenia mediacji, mających na celu zaniechanie działań wojennych na terytorium ukraińskim. Jednocześnie są konieczne dalsze działania w obszarze zmian legislacyjnych, tak aby stały się one w swoisty sposób proaktywne, tj. uwzględniające optymalne rozwiązania w zakresie rozwoju rynku, a tym samym rozwoju gospodarczego kraju.

Literatura

1. Borońska-Hryniewiecka K., Dudzińska K., Kugiel P., Matusz-Protasiewicz P., Płóciennik S., Rękawek K., Sasnal P., Żornaczuk T., *Niekontrolowane migracje do Unii Europejskiej – implikacje dla Polski*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 2015.
2. Cabańska J., *Uwarunkowania migracji ludności na jednolitym rynku europejskim na przykładzie nowych państw członkowskich Unii Europejskiej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań 2015.
3. Cabańska J., *Znaczenie imigracji w kształtowaniu dynamiki ludności krajów Unii Europejskiej*, „Studia Oeconomica Posnaniensia”, nr 12, Poznań 2013.
4. Hicks J., *The Theory of Wages*, MacMillan, London 1932.
5. Iglicka K., *Ethnic Division of Emerging Foreign Markets During the Transition Period in Poland*, „Europe-Asia Studies”, nr 7, 2000.
6. Kaczmarczyk P., *Cudzoziemscy pracownicy w Polsce – skala, struktura, znaczenie dla polskiego rynku pracy*, [w:] *Polityka migracyjna jako instrument promocji zatrudnienia i ograniczania bezrobocia*, P. Kaczmarczyk, M. Okólski (red.), Ośrodek Badań nad Migracjami Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2008.
7. Kałuża-Kopias D., *Imigranci na polskim rynku pracy według statystyk MPiPS*, „Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach”, 2016, nr 258.

8. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, Departament Polityki Migracyjnej, *Polityka migracyjna Polski – stan obecny i postulowane działania*, Dokument przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 31 lipca 2012 roku.
9. Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, www.mpips.gov.pl/analizy-i-raporty/cudzoziemcy-pracujacy-w-polsce-statystyki (data wejścia: 09.08.2017).
10. *Obywatele Ukrainy pracujący w Polsce – raport z badania*, Departament Statystyki Narodowego Banku Polskiego, Warszawa 2016.
11. Olsson G., *Distance and human interaction. A migration study*, Geografiska Annaler, vol. 47, ser. B, no.1, 1965.
12. *Projekt rozporządzenia Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej w sprawie państw, do których obywateli stosuje się niektóre przepisy dotyczące zezwolenia na pracę sezonową oraz przepisy dotyczące zezwolenia na pracę krótkoterminową*, www.mpips.gov.pl (data wejścia: 30.05.2017).
13. *Projekt rozporządzenia Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej w sprawie podklas działalności według klasyfikacji PKD, w których wydawane są zezwolenia na pracę sezonową cudzoziemca*, www.mpips.gov.pl (data wejścia: 30.05.2017).
14. *Projekt rozporządzenia Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej w sprawie wydawania zezwolenia na pracę cudzoziemca*, www.mpips.gov.pl (data wejścia: 30.05.2017).
15. *Projekt rozporządzenia Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej zmieniającego rozporządzenie w sprawie wysokości wpłaty dokonywanej w związku ze złożeniem wniosku o wydanie zezwolenia na pracę cudzoziemca*, www.mpips.gov.pl (data wejścia: 30.05.2017).
16. *Projekt rozporządzenia Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej zmieniającego rozporządzenie w sprawie przypadków, w których powierzenie wykonywania pracy cudzoziemcowi na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej jest dopuszczalne bez konieczności uzyskania zezwolenia na pracę*, www.mpips.gov.pl (data wejścia: 30.05.2017).
17. *Projekt ustawy o zmianie ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy oraz niektórych innych ustaw*, www.mpips.gov.pl (data wejścia: 30.05.2017).
18. *Raport NBP – Kwartalny raport o rynku pracy w I kw. 2016 r.*, nr 1, Narodowy Bank Polski, Warszawa 2016.
19. Smith J. P., Edmonston B., *The New Americans: Economic, Demographic and Fiscal Effects of Immigration*, National Academy Press, Washington 1997.
20. Solodko A., Fitisova A., *Ukrainians seek asylum in the eu: real refugees or economic migrants?* <https://cedos.org.ua/en/migration/ukraintsi-prosiat-prytulok-u-yes-spravdi-bizhentsi-chy-ekonomichni-mihranty#> (data wejścia: 09.08.2017).
21. *Statistisches Bundesamt, Finanzen und Steuern*, Fachserie 14 Reihe 9.2.2.
22. *Wersja skonsolidowana Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (pol.)*, eur-lex.europa.eu (data wejścia: 12.08.2017).
23. Winkler O. W., *Interpreting Economic and Social Data: A Foundation of Descriptive Statistics*, Wyd. London-New York 2013.
24. Wysińska K., Karpiński Z., *Ekonomia imigracji – imigranci na polskim rynku pracy*, „Analizy. Raporty. Ekspertyzy”, 2011, nr 6.
25. *Urząd do spraw Cudzoziemców*, www.udsc.gov.pl/ponad-234-tys-cudzoziemcow-z-prawem-pobytu-w-polsce/ (data wejścia: 01.05.2017).